

INSTRUMEN HIBAH : ANALISIS HUKUM DAN APLIKASI DI MALAYSIA¹

MOHD ZAMRO MUDA

Abstrak

Hibah merupakan satu instrumen penting dalam perancangan harta menurut undang-undang Islam. Hibah ialah pemberian harta yang berlaku semasa hidup pemberi hibah, sedangkan wasiat ialah pemberian harta yang berlaku selepas kematian pewasiat. Terdapat tanggapan bahawa dengan melakukan hibah maka seseorang itu telah menyalahi ketetapan hukum faraid. Kertas ini bertujuan memberikan pendedahan tentang konsep hibah sebagaimana yang telah digariskan oleh hukum syarak dengan memberi fokus kepada beberapa isu yang timbul kesan daripada pelaksanaan hibah. Selain itu, tumpuan turut diberikan terhadap pelaksanaan hibah di Malaysia dalam konteks perancangan harta. Metodologi yang digunakan ialah kajian perpustakaan dan analisis kes. Perbincangan mengenai hibah jelas menunjukkan bahawa ia merupakan satu instrumen yang sesuai untuk diaplikasikan pada masa sekarang dengan syarat ianya tidak bertentangan dengan hukum faraid sekiranya ia dilaksanakan mengikut ketetapan hukum syarak. Pelaksanaan hukum hibah memerlukan satu undang-undang khusus. Dalam konteks Malaysia, perkara berkaitan hibah terletak dalam bidang kuasa negeri-negeri. Walau bagaimanapun, semua negeri di Malaysia tidak mempunyai undang-undang spesifik mengenai hibah. Oleh itu, semua negeri disaran untuk menggubal enakmen hibah masing-masing.

Abstract

HIBAH INSTRUMENT: ISLAMIC RULING ANALYSIS AND ITS APPLICATION IN MALAYSIA

Hibah (gift inter vivos) is a vital instrument in Islamic wealth planning. Hibah means giving wealth voluntarily to particular parties, done during the donor's lifetime. There is a presumption that the practice of hibah might be against the faraid law (Islamic inheritance law). Therefore, the aim of this paper is to expose the concept of hibah as prescribed by Shariah Law by focusing on several injunction issues accrue due to the practice of this instrument. Furthermore, the discussion will focus on the implementation of hibah in Malaysia, in the context of wealth planning. Methodology used is library research and analyzing cases. The discussion revealed that the instrument of hibah is currently appropriate to be applied provided that it is not in contrast with the faraid law if the application is in accordance with Shariah Law. The implementation of this instrument needs specific law. In the Malaysian context, the matter of hibah is under the jurisdiction of the state government. Unfortunately, all states do not have laws of hibah, therefore, each state is recommended to enact its own law on hibah.

---

¹ Kertas kerja ini dibentangkan pada Konvensyen Faraid dan Hibah Kebangsaan 2008, anjuran JAKIM pada 7 Ogos 2008 bertempat di Dewan Serbaguna, Masjid Wilayah Persekutuan, Kuala Lumpur.

Pendahuluan

Hibah merupakan satu instrumen penting dalam perancangan harta menurut undang-undang Islam. Hibah ialah pemberian harta yang berlaku semasa hidup pemberi hibah, sedangkan wasiat ialah pemberian harta yang berlaku selepas kematian pewasiat. Instrumen ini digalakkan dalam Islam. Sekiranya ia dilakukan dengan betul dan selaras dengan kehendak syarak maka ia boleh mengelakkan berlaku pertikaian dan perebutan harta di samping dapat membantu kaum kerabat yang memerlukan bantuan. Terdapat tanggapan bahawa dengan melakukan hibah maka seseorang itu telah menyalahi ketetapan hukum faraid. Tanggapan ini tidak tepat kerana instrumen ini juga sebenarnya diberi fokus dan tempat yang tersendiri dalam Islam. Justeru kertas ini cuba mengupas isu-isu berkaitan dengan hibah dari segi hukum hakam dan aplikasinya di Malaysia.

Konsep Hibah Dalam Islam

Hibah dari segi bahasa bermaksud pemberian, sama ada dalam bentuk ain atau selainnya. Ia merangkumi hadiah dan sedekah. Ketiga-tiga istilah ini mempunyai makna yang hampir sama. Perbezaannya adalah dari aspek tujuan pemberian itu; di mana sedekah ialah suatu pemberian yang bertujuan untuk mendapat pahala di akhirat dan ia biasanya daripada yang kaya kepada yang miskin; manakala hadiah pula ialah pemberian untuk memuliakan seseorang dan biasanya ia ada hubung kait dengan sesuatu perkara. Dengan ini dapat dirumuskan bahawa setiap sedekah dan hadiah ialah hibah, tetapi bukan semua hibah ialah sedekah dan hadiah.

Hibah pada istilah syarak ialah suatu akad yang mengandungi pemberian milik oleh seseorang secara sukarela terhadap hartanya kepada seseorang yang lain pada masa hidupnya tanpa balasan (*'iwad*). Secara lebih khusus lagi, hibah ialah suatu akad pemberian milik ain harta daripada satu pihak kepada pihak yang lain tanpa balasan (*'iwad*) semasa hidup secara sukarela, bukan mengharapkan pahala di akhirat dan memuliakan seseorang, dengan menggunakan lafaz ijab dan qabul atau seumpamanya.

Berdasarkan definisi di atas, dapat disimpulkan ciri-ciri hibah adalah seperti berikut:

- i. Suatu akad pemberian milik harta kepada sesuatu pihak.

- ii. Harta yang boleh dihibah ialah ain harta, bukannya hutang atau manfaat.
- iii. Akad hibah dibuat tanpa mengenakan sebarang balasan ('iwad).
- iv. Akad hibah berkuat kuasa semasa hidup pemberi hibah.
- v. Ia dibuat secara sukarela tanpa paksaan.
- vi. Akad dibuat bukan bertujuan untuk mendapat pahala atau memuliakan seseorang tertentu.

Hukum dan Pensyariatian Hibah

Dari segi hukum, hibah ialah suatu amalan yang sunat dan digalakkan dalam Islam terutama sekali kepada kaum keluarga terdekat. Amalan ini adalah berdasarkan kepada Quran, Sunnah dan ijmak. Antara ayat al-Quran yang menggalakkan amalan hibah ialah sebagaimana firman Allah SWT yang bermaksud:

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا
فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا

Maksud:

“Kemudian jika mereka Dengan suka hatinya memberikan kepada kamu sebahagian dari maskahwinnya maka makanlah (gunakanlah) pemberian (yang halal) itu sebagai nikmat yang lazat, lagi baik kesudahannya.”

(Surah al-Nisa', ayat 4).

وَأَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ

Maksud:

“...dan mendermanya seseorang akan hartanya sedang ia menyayanginya, kepada kaum kerabat, dan anak-anak yatim dan orang-orang miskin dan orang yang terlantar dalam perjalanan, dan kepada orang-orang yang meminta, dan untuk memerdekakan hamba-hamba abdi...”²

² Tafsir Pimpinan al-Rahman

(*Surah al-Baqarah, ayat 177*).

Rukun Hibah dan Syaratnya

Sesuatu akad hibah tidak akan terbentuk melainkan setelah memenuhi rukun dan syarat seperti berikut:

i. **Pemberi hibah (*al-Wahib*)**

Pemberi hibah hendaklah seorang yang berkeahlian seperti sempurna akal, baligh dan *rushd* (matang dan berkemampuan menguruskan harta). Pemberi hibah mestilah tuan punya barang yang dihibahkan. Oleh sebab pemilik harta mempunyai kuasa penuh ke atas hartanya, hibah boleh dibuat tanpa had kadar serta kepada sesiapa yang disukainya termasuk kepada orang bukan Islam, asalkan maksudnya tidak melanggar hukum syarak.

ii. **Penerima hibah (*al-Mawhub lahu*)**

Penerima hibah boleh terdiri daripada sesiapa sahaja asalkan mempunyai keupayaan memiliki harta sama ada mukalaf atau bukan mukalaf. Sekiranya penerima hibah bukan mukalaf seperti belum akil baligh atau kurang upaya, hibah boleh diberikan kepada walinya atau pemegang amanah bagi pihaknya. Penerima hibah mestilah menerima harta yang dihibahkan dan berkuasa memegangnya. Dengan kata lain, penguasaan dan kawalan terhadap harta mestilah diberikan kepada penerima hibah.

iii. **Barang atau harta yang dihibahkan (*al-Mawhub*)**

Barang atau harta yang hendak dihibahkan itu perlu memenuhi syarat-syarat berikut:

- a. Ia hendaklah barang atau harta yang halal.
- b. Ia hendaklah sejenis barang atau harta yang mempunyai nilai di sisi syarak.
- c. Barang atau harta itu milik pemberi hibah.
- d. Ia boleh diserahkan.
- e. Ia benar-benar wujud semasa dihibahkan. Contohnya, tidak sah hibah barang yang belum ada seperti menghibahkan anak lembu

yang masih dalam kandungan atau hibah hasil padi tahun hadapan sedangkan masih belum berbuah dan sebagainya.

- f. Harta itu tidak bersambung dengan harta pemberi hibah yang tidak boleh dipisahkan seperti pokok-pokok, tanaman dan bangunan yang tidak termasuk tanah. Mengikut Mazhab Maliki, Syafie dan Hanbali, hibah terhadap harta yang berkongsi yang tidak boleh dibahagikan adalah sah hukumnya. Dalam Islam, barang yang masih bercagar (seperti rumah) boleh dihibahkan jika mendapat keizinan daripada penggadai atau peminjam.

iv. **Sighah iaitu ijab dan qabul**

Sighah hibah merupakan lafaz atau perbuatan yang membawa makna pemberian dan penerimaan hibah. Ia tertakluk kepada syarat-syarat berikut:

- a. Ada persambungan dan persamaan antara ijab dan qabul.
- b. Tidak dikenakan syarat-syarat tertentu.
- c. Tidak disyaratkan dengan tempoh masa tertentu. Hibah yang disyaratkan dengan tempoh tertentu seperti yang berlaku dalam *al-umra* dan *al-ruqba* adalah sah hukumnya tetapi syarat tersebut adalah terbatal.

Antara contoh lafaz ijab secara terang (*sarih*) adalah seperti kata pemberi “*Aku berikan barang ini kepadamu*” atau secara *kinayah* seperti kata pemberi “*Aku telah menyerahkan hak milik kepadamu*” atau “*Aku jadikan barang ini untukmu*”. Sementara contoh lafaz qabul (penerimaan) pula ialah seperti “*aku terima*”, “*aku reda*” dan sebagainya.

Dalam Undang-Undang Islam, sesuatu hibah itu sudah sah dengan adanya *ijab* dan qabul dengan perkataan atau apa-apa cara yang membawa erti memberi milik harta tanpa balasan (*iwad*). Mengikut Mazhab Maliki dan Syafii, penerimaan (qabul) itu hendaklah diambil kira dalam menentukan sah atau tidaknya sesuatu hibah. Sebaliknya, golongan Hanafi menganggap bahawa *ijab* sahaja sudah memadai untuk menentukan sahnya sesuatu hibah itu.

Penerimaan Barang (*al-Qabd*) dalam Hibah

Istilah *al-qabd* (penerimaan barang) bermaksud mendapat sesuatu, menguasainya dan boleh melakukan *tasarruf* terhadap barang atau harta tersebut. Mengikut Mazhab Hanbali dan Maliki, penerimaan barang tidak disyaratkan dalam sesuatu hibah, malah memadai dengan akad semata-mata. Ini bererti apabila berlaku kematian salah seorang atau salah satu pihak sama ada pemberi hibah atau penerima hibah sebelum penyerahan barang, maka hibah itu tidak terbatal. Sebaliknya, mengikut Abu Hanifah dan Syafie, penerimaan barang merupakan salah satu daripada syarat sah hibah. Oleh itu, apabila berlaku kematian salah satu daripada dua pihak sebelum penyerahan barang, maka hibah itu terbatal.

Dalam Mazhab Syafii, *al-qabd* merupakan syarat *luzum*, ertinya akad hibah tidak sempurna dan tidak berkuat kuasa dengan ijab dan qabul semata-mata, kecuali selepas *al-qabd*. Sekiranya *al-qabd* tidak berlaku maka akad hibah merupakan akad yang tidak mengikat. Oleh itu, pemberi hibah berhak menarik balik hibah tersebut selama mana harta berkenaan berada dalam pemilikannya.

Bagi memastikan akad hibah itu sempurna dan menjadi satu akad yang mengikat, *al-qabd* tertakluk kepada syarat-syarat berikut:

- i. Mendapat kebenaran dan keizinan pemberi hibah secara *sarih*.
- ii. Harta yang dihibah tidak bercampur dengan harta lain.
- iii. Penerima hibah berkeahlian iaitu baligh dan berakal. Bagi kanak-kanak dan orang gila (atau tidak berkeahlian) maka walinya atau pemegang amanah boleh menerima harta hibah bagi pihaknya.

Cara penerimaan barang (*al-qabd*) adalah berbeza-beza mengikut jenis harta sama ada harta tak alih atau harta alih. Bagi harta tak alih, *al-qabd* boleh berlaku dengan cara mengosongkan harta itu, menguasainya dan melakukan *tasarruf* terhadap harta tersebut seperti menyerahkan kunci dan seumpamanya. Manakala bagi harta alih pula, *al-qabd* boleh berlaku dengan cara mengambil harta itu, memindah atau mengasingkan harta tersebut dengan harta-harta lain.

Hukum Penarikan Balik atau Pembatalan Hibah

Apabila sempurna sesuatu akad hibah dengan memenuhi rukun dan syaratnya serta berlaku penyerahan dan penerimaan barang (*al-qabd*), maka harta itu menjadi milik penerima hibah sekalipun tanpa balasan (*'iwad*). Namun demikian, adakah hibah berkenaan boleh ditarik balik selepas itu menjadi perselisihan di kalangan fuqaha' seperti berikut:

- i. Menurut pendapat Mazhab Hanafi, pemberi hibah boleh tetapi makruh menarik balik hibah yang telah diberikan dan dia boleh memfasakhkan hibah tersebut walaupun telah berlaku penyerahan (*qabd*), kecuali jika hibah itu dibuat dengan balasan (*'iwad*).
- ii. Menurut pendapat Mazhab Syafii, Hanbali dan sebahagian fuqahak Mazhab Maliki penarikan balik hibah boleh berlaku dengan semata-mata ijab dan qabul. Tetapi apabila disertakan dengan penyerahan dan penerimaan barang (*al-qabd*) maka hibah berkenaan tidak boleh ditarik balik kecuali hibah yang dibuat oleh bapa (termasuk juga ibu, datuk, nenek dan *usul* yang lain) kepada anak-anaknya selama mana harta itu tidak ada kaitan dengan orang lain.
- iii. Menurut pendapat Imam Ahmad dan Mazhab Zahiri, pemberi hibah tidak boleh (haram) menarik balik hibah yang telah dibuat kecuali hibah bapa (termasuk juga ibu, datuk, nenek dan *usul* yang lain) kepada anak-anaknya. Ini adalah berdasarkan hadis Rasulullah SAW :

وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُخْرُومِيُّ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ
عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « الْعَانِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَقِيءُ بَعْثًا يُعَوِّدُ فِي قَيْئِهِ ».³

Maksud:

“Orang yang menarik balik hibahnya sama seperti anjing yang memakan balik muntahnya”.

(Hadis riwayat al-Bukhari dan Muslim).

---

³ Sahih Muslim, bab tahrim uju' fi sadaqah, hlm. 64, hadis no. 4261.

Secara umumnya, para fuqaha' bersetuju tentang keharusan pembatalan hibah sekiranya ia dilakukan secara reda-meredai antara pemberi dan penerima hibah atau melalui keputusan hakim.

Sungguhpun Islam membenarkan penarikan balik hibah yang dibuat oleh bapa (termasuk juga ibu, datuk, nenek dan *usul* yang lain) kepada anak-anaknya, tetapi ia terikat dengan syarat bahawa harta tersebut masih lagi di dalam pemilikan anaknya (cucunya). Sekiranya harta itu terkeluar dari kekuasaan dan pemilikan anaknya (cucunya) seperti telah dijual, diwakaf atau dihibah kepada orang lain dan harta itu telah diterima oleh penerima hibah (orang lain), maka hibah berkenaan tidak boleh ditarik balik lagi.

Kadar Harta Yang Boleh Dhibah

Islam tidak menetapkan kadar atau had tertentu bagi harta yang hendak dihibahkan. Ini kerana harta yang hendak dihibahkan itu merupakan milik pemberi hibah, maka terpulanglah kepada pemberi hibah membuat pertimbangan terhadap kadar harta yang ingin dihibahkan. Walaupun begitu, Islam menggalakkan hibah diberikan secara adil, lebih-lebih lagi jika diberikan kepada anak-anak.

Jumhur ulamak (Hanafi, Maliki dan Syafie) berpendapat bahawa sunat menyamakan pemberian di antara anak-anak dan pemberian yang lebih kepada salah seorang daripada mereka adalah makruh hukumnya, walaupun pemberian itu sah. Bagi Abu Yusuf, melebihi pemberian kepada sebahagian daripada anak-anak adalah diharuskan jika ibu bapa tidak berniat menimbulkan bahaya kepada anak-anak yang lain. Sekiranya ibu bapa berniat sedemikian, maka menjadi kewajipan mereka menyamakan pemberian tersebut. Menurut Mazhab Hanbali, keadilan dalam pemberian hibah kepada anak-anak merupakan perkara yang wajib. Manakala menurut Imam Malik, tidak boleh memberi hibah semua harta kepada sesetengah anaknya dan tidak kepada yang lain.

Menurut pendapat Hanafi, Syafii, Maliki dan Abu Yusuf, cara pemberian harta yang adil kepada anak-anak semasa hayat adalah dengan cara menyamakan pemberian tersebut tanpa membezakan antara anak lelaki dan anak perempuan. Sebaliknya, golongan Hanbali dan Muhammad bin Hassan al-Shaybani berpendapat bahawa keadilan yang dikehendaki

dalam pemberian adalah dengan mengikut kadar mereka dalam pembahagian harta pusaka, iaitu bahagian anak lelaki menyamai dua bahagian anak perempuan.

Hibah Pada Masa *Marad al-Mawt*

Perkataan *marad al-mawt* bermaksud sakit yang boleh menyebabkan kematian. Syarat-syarat berikut diperlukan bagi menentukan *marad al-mawt*, iaitu:

- i. penyakit itu yang menyebabkan kematian si mati,
- ii. penyakit itu menyebabkan kecemasan kematian dalam fikiran si mati, dan
- iii. terdapat tanda-tanda luar yang menunjukkan bahawa penyakit itu berat.

Dalam Perkara 1595 *Majallah al-Ahkam al-'Adliyyah*, istilah *marad al-mawt* bermaksud sakit yang kebanyakannya membawa kepada kematian, di mana sakit itu boleh melemahkan orang sakit daripada melihat maslahat (kepentingan) di luar rumahnya jika dia seorang lelaki, dan melemahkannya daripada melihat maslahat (kepentingan) di dalam rumahnya jika dia seorang perempuan. Pesakit itu mati dalam keadaan sedemikian sebelum berlalu masa satu tahun sama ada dia terlantar atas katil atau sebaliknya. Sekiranya keadaan sakit tersebut berterusan dan telah berlalu masa satu tahun, maka hukumnya sama seperti orang sihat, ertinya segala urusannya (*tasarruf*) sama seperti urusan orang sihat selagi sakit itu tidak terlalu berat dan tidak berubah keadaannya. Tetapi sekiranya penyakit itu bertambah berat dan keadaannya telah berubah dan dia mati dalam keadaan sedemikian, maka keadaan (daripada waktu berlaku perubahan sehingga kematiannya) sakit itu dianggap sebagai *marad al-mawt*.

Daripada definisi di atas, perkataan *marad al-mawt* mempunyai ciri-ciri berikut:

- i. sesuatu penyakit itu yang menyebabkan kematian.
- ii. kematian yang diakibatkan oleh sesuatu penyakit itu berlaku dalam masa satu tahun atau selepas masa satu tahun (dalam keadaan penyakit itu bertambah berat).
- iii. sesuatu penyakit itu boleh membuat seseorang pesakit itu lupa atau lalai tentang kepentingan yang bersifat keduniaan.

Hibah pada masa *marad al-mawt* ialah pemberian yang dibuat oleh seseorang yang sakit tenat yang boleh membawa kepada kematian. Dalam undang-undang Islam pemberian

itu melibatkan dua jenis undang-undang iaitu undang-undang hibah dan wasiat. Sekiranya pemberi hibah menemui ajal berikutan dengan lafaz pemberian itu, maka pemberian itu samalah seperti pemberian melalui wasiat dan tertakluk kepada hukum wasiat iaitu:

- i. Pemberian itu tidak melebihi 1/3 daripada harta si mati, dan
- ii. Pemberian itu tidak diberikan kepada waris kecuali waris-waris lain telah bersetuju.

Walau bagaimanapun, jika pemberi hibah itu hidup maka pemberian itu termasuk di dalam hukum hibah dan tertakluk kepada hukum pemberian semasa hidup iaitu penyerahan hak pemunyaan oleh pemberi hibah kepada penerima *hibah*.

Dalam *Majallah al-Ahkam al-Adliyyah* juga ada diterangkan beberapa perkara yang berkaitan dengan hibah yang dibuat ketika *marad al-mawt*, antaranya:

- i. Apabila seseorang yang tidak mempunyai waris menghibahkan semua hartanya kepada seseorang pada masa *marad al-mawt*, kemudian pemberian itu diterima maka hibah itu hukumnya adalah sah (Perkara 877).
- ii. Apabila seseorang suami menghibahkan semua hartanya kepada isterinya atau sebaliknya pada masa *marad al-mawt* dan hibah itu telah diterima, sedangkan mereka tidak mempunyai waris lain, maka hibah itu juga hukumnya sah dan baitulmal tidak boleh campurtangan dalam harta peninggalannya (Perkara 878).
- iii. Apabila seseorang telah menghibahkan sesuatu harta kepada salah seorang daripada waris pada masa *marad al-mawt* dan selepas kematiannya waris-waris lain tidak bersetuju, maka hibah itu hukumnya tidak sah (Perkara 879).

Hibah Dalam Bentuk *al-'Umra* dan *al-Ruqba* (Hibah Bersyarat)

Al-'Umra bermaksud pemberian semasa tempoh hidup penerima hibah atau pemberi hibah dengan syarat harta tersebut dikembalikan setelah kematian penerima hibah. *Al-'Umra* juga bermaksud suatu pemberian yang bersifat sementara yang merujuk kepada hayat salah seorang sama ada pemberi hibah atau penerima hibah. Sekiranya penerima hibah meninggal dunia maka harta yang dihibahkan itu dikembalikan kepada pemberi hibah. Sebaliknya, jika pemberi hibah meninggal dunia maka harta hibah akan dikembalikan kepada waris pemberi

hibah. Contoh lafaz hibah *al-'umra* adalah seperti pemberi hibah berkata: “*tanah ini aku berikan (hibahkan) kepada kamu semasa kamu hidup dan jika kamu mati maka harta itu kembali kepada aku jika aku masih hidup dan kepada waris aku jika aku telah mati*”.

Manakala *al-ruqba* pula ialah pemberian dengan syarat kematian salah satu pihak sama ada pemberi hibah atau penerima hibah sebagai syarat pemilikan kepada salah satu pihak yang hidup. *Al-Ruqba* juga bermaksud suatu pemberian bersyarat yang ditentukan oleh pemberi hibah, di mana harta hibah akan menjadi milik penerima hibah sekiranya pemberi hibah meninggal dunia. Tetapi jika penerima hibah meninggal dunia sebelum pemberi hibah maka harta hibah akan kembali kepada pemberi hibah. Contoh lafaz hibah *al-ruqba* adalah seperti pemberi hibah berkata: “*Tanah ini aku berikan kepada kamu sebagai ruqba dan jika kamu mati dulu maka harta itu kembali kepada aku dan jika aku mati dulu maka harta itu untuk kamu*”.

Para fuqaha’ sepakat tidak mengharuskan hibah yang disyaratkan pemilikannya akan terlaksana pada suatu tempoh masa yang akan datang. Majoriti ulamak berpendapat hibah yang bersifat sementara seperti hibah *'umra* dan *ruqba* adalah sah tetapi syaratnya terbatal. Mereka berhujah bahawa jika syarat itu terpakai maka ia bertentangan dengan kehendak akad hibah itu sendiri. Rasulullah s.a.w bersabda yang bermaksud:

عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « أَمْسِكُوا عَلَيْكُمْ
أَمْوَالَكُمْ وَلَا تُفْسِدُوهَا فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمُرِي فَهِيَ لِلَّذِي أُعْمِرَهَا حَيًّا وَمَيِّتًا وَلِعَقِبِهِ ».⁴

Maksud:

“*Peliharalah harta kamu dan janganlah kamu (menghibahkannya) secara 'umra kerana sesungguhnya sesiapa yang (menghibah) sesuatu secara 'umra, maka ia menjadi milik orang yang dihibahkan*”.

(Riwayat Muslim dan Abu Daud)

Sebahagian daripada fuqaha Maazhab Hanbali, Imam Malik, Imam al-Zuhri, Abu Thur dan fuqaha lain serta *qawl al-qadim* Imam Syafie berpendapat bahawa hibah *'umra* adalah harus dan syaratnya sah jika tidak dinyatakan oleh pemberi hibah bahawa harta yang

---

⁴ *Sunan Muslim, kitab al-Hibat, hadis no. 4196.*

dihibahkan akan menjadi milik waris penerima hibah selepas kematian penerima hibah. Ini bermakna harta hibah akan kembali kepada pemberi hibah selepas kematian penerima hibah. Sementara pendapat lain pula mengambil pendekatan bahawa hibah yang bersifat sementara pada hakikatnya bukanlah hibah tetapi ia adalah 'ariyah (peminjaman).

Imam Abu Hanifah dan Imam Malik mengharuskan hibah 'umra tetapi tidak mengharuskan hibah ruqba. Pandangan mereka adalah dengan berpandukan kepada hadis Rasulullah SAW yang telah mengharuskan hibah 'umra dan membatalkan hibah ruqba. Namun hadis ini dikritik oleh Imam Ahmad kerana ia tidak diketahui kesahihannya. Mereka juga berpendapat bahawa hibah ruqba ialah hibah ta'liq ke atas sesuatu yang tidak jelas dari segi tempoh ia akan terlaksana.

Berdasarkan perbincangan di atas, dapat dirumuskan bahawa antara isu penting yang membawa perbezaan pandangan di kalangan fuqaha' tentang hibah 'umra dan hibah ruqba adalah tertumpu kepada unsur hibah yang bersifat sementara dan hibah sesuatu yang dita'liqkan dengan hayat seseorang. Kedua-dua isu ini telah menimbulkan reaksi yang berbeza di kalangan fuqaha'. Mazhab yang mengatakan hibah 'umra dan hibah ruqba tidak diharuskan adalah dengan berpandukan kepada hadis Rasulullah SAW:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ
سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ النَّبِيِّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-
قَالَ « الْعُمْرَى جَائِزَةٌ ».⁵

Maksud:

“Janganlah kamu memberi (hibah) sama ada secara 'umra atau ruqba”.

(Riwayat Muslim)

Mazhab yang mengharuskan hibah 'umra dan hibah ruqba pula berhujah dengan hadis:

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرِ أَنَّ النَّبِيَّ -
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ « لَا تُرْقِبُوا وَلَا تُعْمِرُوا فَمَنْ أُرْقِبَ شَيْئًا أَوْ أُعْمِرَهُ فَهُوَ لِرَبِّهِ ».⁶

⁵ Sahih Muslim , kitab al-hibat, hadis no. 4202.

⁶ Sunan Abi Daud, bab man qala fihi wa li'aqibihi, hadis no. 3556.

Maksud:

“(Hibah) ‘umra dan ruqba adalah diharuskan bagi mereka”.

Aplikasi Hibah Di Malaysia

Di Malaysia, tiada peruntukan khusus tentang undang-undang hibah yang dikanunkan. Ini bermakna Dewan Perundangan Negeri dan Parlimen (bagi Wilayah-Wilayah Persekutuan) tidak pernah meluluskan statut khusus tentang hibah orang Islam untuk dilaksanakan di Mahkamah-Mahkamah Syariah. Setakat yang ada hanyalah peruntukan yang menjelaskan tentang bidang kuasa Mahkamah Syariah tentangnya termasuk dalam Butiran 1, Senarai II Jadual Kesembilan Perlembagaan Persekutuan yang menyatakan bahawa:

*“Kecuali mengenai Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Labuan dan Putrajaya, hukum Syarak dan undang-undang diri dan keluarga bagi orang yang menganut agama Islam, termasuk hukum Syarak yang berhubungan dengan mewarisi harta berwasiat dan tidak berwasiat, pertunangan, perkhawinan, perceraian, mas kahwin, nafkah, pengambilan anak angkat, taraf anak, penjagaan anak, **pemberian**, pembahagian harta dan amanah bukan khairat; Wakaf dan takrif serta peraturan mengenai amanah khairat dan khairat agama, pelantikan pemegang-pemegang amanah dan perbadanan bagi orang-orang mengenai pemberian agama dan khairat, yayasan, amanah, khairat dan yayasan khairat yang dijalankan, kesemuanya dalam Negeri; adat istiadat Melayu; Zakat, Fitrah dan Baitulmal atau hasil agama Islam yang seumpamanya; masjid atau mana-mana tempat sembahyang awam untuk orang Islam, mengadakan dan menghukum kesalahan-kesalahan yang dilakukan oleh orang yang menganut agama Islam terhadap rukun-rukun Islam, kecuali mengenai perkara-perkara yang termasuk dalam Senarai Persekutuan; keanggotaan, penyusunan dan acara bagi mahkamah-mahkamah Syariah, yang akan mempunyai bidang kuasa hanya ke atas orang-orang yang menganut agama Islam dan hanya mengenai mana-mana perkara yang termasuk dalam perenggan ini, tetapi tidak mempunyai bidang kuasa mengenai kesalahan-kesalahan kecuali setakat yang diberi oleh undang-undang persekutuan; mengawal pengembangan iktikad dan kepercayaan antara orang-orang yang menganut agama Islam; menentukan perkara-perkara hukum Syarak dan iktikad dan adat istiadat Melayu”.*

Peruntukan di atas menunjukkan bahawa hibah ialah sebahagian daripada perkara negeri yang diletakkan di bawah pentadbiran agama Islam di setiap negeri dan secara langsung ia terletak di bawah bidang kuasa Mahkamah Syariah. Sehubungan itu, Seksyen 46(2)(b)(v) dan (vi), Akta Pentadbiran Undang-Undang Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993 (Akta 505) memperuntukkan:

Mahkamah Tinggi Syariah hendaklah-

(b) dalam bidang kuasa malnya, mendengar dan memutuskan semua tindakan dan prosiding dalam mana semua pihak adalah orang Islam dan yang berhubungan dengan-

- (v) wasiat atau alang semasa *marad-al-mawt* seseorang si mati Islam;
- (vi) alang semasa hidup, atau penyelesaian yang dibuat tanpa balasan yang memadai dengan wang atau nilai wang, oleh seseorang Islam;

Penggunaan perkataan “alang” yang dibuat semasa *marad al-mawt* atau semasa hidup dan “penyelesaian yang dibuat tanpa balasan” adalah merujuk kepada hibah atau pemberian. Penggunaan perkataan yang sama digunakan juga di negeri-negeri lain seperti Selangor, Melaka, Pulau Pinang, Johor, Perak, Kedah, Terengganu, Sabah dan Sarawak. Sementara itu, Negeri Sembilan menggunakan perkataan “hibah”, Pahang dan Perlis menggunakan perkataan “pemberian” dan Kelantan menggunakan perkataan “alang hayat”

Daripada peruntukan di atas, didapati pelaksanaan hibah bukan sahaja diperuntukkan dalam undang-undang di Malaysia semasa hidup pemberi hibah, malah hibah semasa *marad al-mawt* juga ada diperuntukkan. Kes-kes hibah di Mahkamah-mahkamah Syariah di Malaysia, selalunya melibatkan pengesahan hibah, pertikaian takat atau kadar hibah dan penarikan balik hibah.

Dalam kes *Harun bin Muda dan Lain-lain lwn. Mandak binti Mamat dan Lain-lain* [1999] XIII(I) JH 63, melibatkan kes pertikaian takat hibah yang dikemukakan oleh plaintif ke atas sebidang tanah. Tuntutan-tuntutan yang dibuat oleh plaintif antara lain, untuk mengesahkan bahawa tanah tersebut sebagai pemberian hibah si mati (Muda bin Tahir) kepada mereka. Di samping itu, tuntutan juga dibuat supaya mahkamah mensabitkan bahawa tanah itu menjadi milik sah plaintif-plaintif berdasarkan takat yang telah disebutkan. Mahkamah Tinggi Syariah Terengganu telah memutuskan bahawa tuntutan plaintif-plaintif tentang takat keluasan masing-masing yang dinyatakan di atas tanah tersebut adalah benar dan berpuas hati atas kebenaran tuntutan itu lalu memberikan keputusan bahawa telah sabit hibah si mati kepada plaintif-plaintif.

Dalam kes di atas juga, Mahkamah Tinggi Syariah Terengganu berpendapat bahawa berlakunya hibah sungguhpun qabul berlaku secara perbutan iaitu selepas berlakunya ijab harta itu telah dimajukan atau diusahakan atau dimanfaatkan oleh defendan. Sebaliknya, dalam kes *Salmiah binti Che Mat lwn Zakaria bin Hashim* [2001] XIV JH 79 Mahkamah

Rendah Syariah Bukit Mertajam Pulau Pinang berpendapat bahawa hibah tidak sah sungguhpun qabul kepada ijab sudah berlaku secara perbuatan. Dalam penghakiman kes ini, Mahkamah telah mengemukakan beberapa soalan. Isu pertama yang dibangkitkan ialah apakah dalam kes ini telah terlaksana dengan sempurna rukun-rukun hibah. Mahkamah mendapati bahawa rukun pemberi hibah, penerima hibah dan barang yang dihibahkan telah mencukupi syarat-syarat yang telah dikehendaki oleh hukum syarak. Namun demikian, bagi rukun sighth pula Mahkamah mendapati bahawa ia belum terlaksana dan belum sempurna, yang berlaku hanyalah ijab daripada Che Mat sahaja dan tidak ada qabul daripada defendan sama ada secara lisan atau tulisan. Dengan demikian, Mahkamah berpendapat hibah Che Mat kepada defendan tidak sah oleh sebab rukun sighth belum terlaksana dan belum sempurna.

Dalam kes ini, jelas bahawa Mahkamah tidak mengiktiraf penggunaan dan pembangunan yang telah diusahakan ke atas tanah tersebut oleh defendan dengan mendirikan sebuah rumah sebagai qabul. Namun demikian, antara alasan lain Mahkamah tidak mengesahkan hibah tersebut adalah kerana penggunaan dan pembangunan yang diusahakan ke atas tanah tersebut dilakukan sebelum keizinan diberi oleh pemberi hibah. Ini kerana menurut pendapat mazhab Syafie dan Hanbali, syarat pengambilan barang/harta yang dihibahkan adalah dengan keizinan pemberi hibah.

Sementara dalam kes *Eshah binti Abdullah dan Lima Yang Lain lwn Che Aminah binti Abdul Razak dan Dua Yang Lain* [2004] XVIII(I) JH 47, yang timbul ialah isu adakah qabul disyaratkan secara terang dan jelas selepas pemberian atau cukup dengan *qarinah-qarinah* lain yang membuktikan adanya penerimaan. Dalam kes ini, pemberi hibah telah meninggal dunia dan tidak ada penarikan balik hibah. Hibah tersebut juga telah disaksikan oleh saksi-saksi, namun bangunan yang dipertikaikan sebagai harta hibah masih didaftarkan atas nama si mati. Mahkamah Rayuan Syariah Terengganu telah menerima rayuan yang dibuat oleh perayu-perayu berdasarkan kepada *qarinah* penerimaan daripada penerima, di mana ketiga-tiga penerima hibah mengaku bahawa mereka telah menerima hasil sewaan bangunan tersebut semasa hayat si mati. Apa yang menarik dalam kes ini ialah pandangan Mahkamah Rayuan Syariah Terengganu iaitu:

“Diandaikan jika pemberian tersebut telah bertukar kepada nama penerima-penerima, kemungkinan kes ini tidak lagi perlu dibawa kepada mahkamah, kerana segala-galanya telah jelas dan tercatat dalam dokumen”.

Berdasarkan keterangan kes-kes di atas dan banyak lagi kes yang lain, sesuatu hibah boleh dicabar di Mahkamah Syariah, tidak kira sama ada ia dibuat secara lisan atau bertulis oleh individu atau peguam. Bagaimanapun, ia hanya boleh dicabar atau dipertikaikan dari sudut sahnya mengikut hukum syarak atau ada waris yang tidak bersetuju dengan kandungan hibah itu selepas kematian pemberi hibah.

Kini dengan adanya muncul pelbagai agensi yang terlibat dalam soal penulisan hibah maka dengan itu timbul pula pelbagai cara yang dilakukan oleh agensi-agensi berkenaan dalam memperkembangkan ruang lingkup hibah seperti *trust* hibah. *Trust* hibah ialah kacukan antara hibah dan amanah. Ia ialah pemberian harta oleh seseorang atas dasar kasih sayang yang berlaku ijab dan qabul pada masa hayat pemberi hibah. Harta hibah tersebut akan dipegang oleh pemegang amanah dan diserahkan kepada penerima selepas kematian pemberi hibah atau menurut persetujuan pihak-pihak berkenaan. Begitu juga dengan hibah yang dibuat oleh pemberi hibah untuk memastikan dia masih menguasai hartanya tersebut kerana dia khuatir mungkin penerima akan mengabaikannya apabila semua harta telah dihibahkan. Maka dalam hal ini pemberi hibah telah membuat satu perjanjian asing di luar akad yang memberi hak kepada pemberi mengurus dan mengguna harta tersebut sehinggalah dia meninggal dunia.

Apa yang dinyatakan di atas adalah lebih hampir dengan apa yang dikatakan hibah *'umra* dan hibah *ruqba*. Dalam Mesyuarat Jawatankuasa Perundangan Hukum Syarak Wilayah Persekutuan kali ke-56 pada 5 Oktober 2000; Jawatankasa tersebut memutuskan bahawa peletakan syarat adalah dibenarkan antara pemberi dan penerima hibah setelah berlaku ijab dan qabul. Begitu juga dengan keputusan Majlis Penasihat Syariah (MPS) Suruhanjaya Sekuriti dalam mesyuarat ke-44 pada 15 Januari 2003 menerima pakai prinsip hibah *ruqba* sebagai asas syariah dalam pelaksanaan borang akuan hibah untuk transaksi yang melibatkan akaun bersama tabung unit amanah terutamanya akaun yang dipegang oleh orang Islam.

Penutup

Dari perbincangan di atas, jelas menunjukkan bahawa suatu undang-undang yang khusus berkaitan dengan pemberian hibah dan pentadbirannya amatlah diperlukan. Dengan adanya undang-undang yang khusus, ia dapat mengurangkan kekeliruan dan dapat

menegakkan kewibawaan Mahkamah Syariah dan mengukuhkan kredibilitinya dalam masyarakat apabila memutuskan soal yang berkaitan dengan hibah. Di samping itu, pada masa yang sama, ia boleh menjadi panduan kepada masyarakat yang ingin membuat hibah secara peribadi agar hibah yang dibuat itu menjadi lebih sempurna, atau dengan kata lain, masyarakat dapat menguruskan hartanya dengan cara yang lebih teratur dan kemas.

RUJUKAN

Al-Quran al-Karim.

Abdul Monir Yaacob. 1999. Wasiat: konsep dan perundangan. Dlm. Abdul Monir Yaacob & Mohd. Fauzi Mustaffa (pnyt.). *Pentadbiran harta menurut Islam*, hlm. 75 – 97. Kuala Lumpur: Institut Kefahaman Islam Malaysia (IKIM).

Ahmad Hidayat Buang (pnyt.). 2005. *Mahkamah Syariah di Malaysia: pencapaian dan cabaran*. Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

Akta Pentadbiran Undang-Undang Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1993 (Akta 505).

al-Alusi, Shihab al-Din Muhammad. 1410H/1990. *Ruh al-ma'ani fi tafsir al-Quran al-'Azim wa al-sab' al-mathaniy*. Jil. 1. Beirut: Dar al-Turath al-'Arabi.

Badran Abu al-'Aynayn Badran. 1985. *al-Mawarith wa al-wasiyyah wa al-hibbah fi al-shari'ah al-islamiyyah wa al-qanun*. Misr: Muassasah Shabab al-Jami'ah al-Iskandariyyah.

Ibn Qudamah, Abu Muhammad 'Abd Allah ibn Ahmad. t.th. *al-Mughni*. Jil. 6. Beirut: Dar al-Kutb al-'Ilmiyyah.

- Jurnal Hukum*. 2004. Jld XVII(I). Putrajaya: Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia.
- Jurnal Hukum*. 2004. Jld XVIII(I). Putrajaya: Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia.
- Jurnal Hukum*. 2006. Jld. XXI(II). Putrajaya: Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia.
- Keputusan Majlis Penasihat Syariah Suruhanjaya Sekuriti*. 2006. Ed. ke-2. Kuala Lumpur: Suruhanjaya Sekuriti.
- al-Kurdiy, Ahmad al-Hajiyy. 1418H/1998. *al-Ahwal al-shakhsiyyah*. Damshiq: Manshurat Jami'ah Damshiq.
- Mahamad Arifin et al. 2007. *Pentadbiran undang-undang Islam di Malaysia*. Jld. 12. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Md. Akhir Haji Yaacob (Penterjemah). 2002. *al-Ahkam al-'Adliyah – Undang-undang sivil Islam*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd NoorAizan Md Idrus. 2007. Rukun, syarat sah hibah mengikut hukum syarak. *Berita Harian*, 3 Oktober.
- Mohd NoorAizan Md Idrus. 2007. Hibah secara bertulis boleh elak salah faham antara waris. *Berita Harian*, 24 Oktober.
- Mohd. Ridzuan Awang. 2003. Pelaksanaan harta hibah. Dlm. Mohamad Zaini Yahaya et al. (pnyt.). *Isu Syariah dan Undang-undang Siri 12*, hlm. 89 – 105. Bangi: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohd Zamro Muda & Mohd. Ridzuan Awang. 2006. *Undang-undang pusaka Islam: pelaksanaan di Malaysia*. Bangi: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM.
- Mohd Zamro Muda & Sureizai Arshad. 2006. Pengurusan dan tuntutan harta pusaka besar (biasa) orang Islam di Malaysia. *Prosiding Seminar Kebangsaan Pengurusan Harta dalam Islam*, hlm. 113-130. Anjuran Bersama Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM dan Kolej Islam Pahang Sultan Ahmad Shah pada 8 & 9 Ogos 2006.
- Mohd Zamro Muda et al. 2008. *Pengantar undang-undang dan pentadbiran pusaka, wasiat dan wakaf orang Islam di Malaysia*. Bangi: Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM.
- Mustofa al-Khin, Mustofa al-Bugho & Ali al-Syarbaji. 2003. *Kitab Fikah Mazhab Syafie*. Terj. Jld 5 . Kuala Lumpur Pustaka Salam Sdn Bhd.
- Muhammad Ramiz Abd al-Fattah al-Azizi. 2003. *al-Mirath wa al-wasiyyah*. Jordan: Dar al-Furqan li al-Nashr wa al-Tawzi'.
- Muhammad al-Zuhayli. 2001. *al-Fara'id wa al-mawarith wa al-wasaya*. Beirut: Dar al-Kalam al-Tayyib.

Mustofa al-Khin, Mustofa al-Bugho & Ali al-Syarbaji. 2003. *Kitab Fikah Mazhab Syafie*. Terj. Jld 5 . Kuala Lumpur Pustaka Salam Sdn Bhd.

Mustofa al-Khin, Mustofa al-Bugho & Ali al-Syarbaji. 2004. *Kitab Fikah Mazhab Syafie*. Terj. Jld 6 . Kuala Lumpur Pustaka Salam Sdn Bhd.

Nor Adila Mohd Noor. 2007. Teori dan praktis pentadbiran harta wasiat di mahkamah: perbandingan antara undang-undang Islam dan Sivil. Disertasi Sarjana, Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Perlembagaan Persekutuan.

Prosiding konvensyen perwarisan harta Islam 2007. Kuala Lumpur: Amanah Raya Berhad.

Ridzuan Awang. 1994. *Undang-undang tanah Islam: pendekatan perbandingan.* Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.

Siti Mashitoh Mahamood. 2006. Bidang kuasa pentadbiran harta pusaka di Malaysia: perspektif perundangan Syariah dan Sivil. Prosiding Seminar Kebangsaan Pengurusan Harta dalam Islam, hlm.113-130. Anjuran Bersama Jabatan Syariah, Fakulti Pengajian Islam, UKM dan Kolej Islam Pahang Sultan Ahmad Shah pada 8 & 9 Ogos 2006.

Siti Mashitoh Mahamood (pnyt.). 2006. *Harta amanah orang Islam di Malaysia: perspektif undang-undang dan pentadbiran.* Kuala Lumpur: Penerbit Universiti Malaya.

al-Sayyid Sabiq. t.th. *Fiqh al-sunnah*. Jil. 3. Kaherah: Maktabah Dar al-Turath.

al-Siba'i, Mustafa. 1417H/1997. *Sharh qanun al-ahwal al-shaksiyyah*. Jil. 2. Damshiq: Maktabat al-Islami.

Wahbah al-Zuhayli. 1989. *al-Fiqh al-Islami wa adillatuh*. Juz. 5 & 8. Damsyiq: Dar al-Fikr.